Confidential

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

MOPITLO/PHUPU 2025

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 12.

Tokelo ya ngwalollo e ileditšwe *Phetla*

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

   KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo (30)
   KAROLO YA B: Kakaretšo (10)
   KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (30)

2. Bala ditaelo KA MOKA ka tlhokomelo.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

5. Thala mothalo ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothalo ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Hlokomela mopeleto le tlhamo ya mafoko.

9. Nako yeo e akanywago ge go arabja lephephe le e ka ba ka tsela ye:

   KAROLO YA A: Metsotso ye e ka bago ye 50
   KAROLO YA B: Metsotso ye e ka bago ye 30
   KAROLO YA C: Metsotso ye e ka bago ye 40

10. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

POTŠIŠO YA 1

1.1 Bala setšweletšwa sa ka tlase ka tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA A

AFRIKA BORWA YE MPSHA

1 Ruri mmušo wa temokrasi ke sentšwelakae! Go kaonafala ga maemo a thuto ka nageng ke ye nngwe ya diphihlelelo tše dikgolo tša mmušo. Pele ga ngwaga wa 1994 batho ba bantši ba hlokile thuto e se ka lebaka la go se fiwe ka mabjokong eupša e le ka lebaka la kgethologanyo ya semorafe le go hloka tšhelete. Bathobaso ba be ba sa hwetše thuto ya go swana le ye e bego e hwetšwa ke Bathobašweu. Go be go tloga go na le diyunibesithi tša Bathobaso le tša Bathobašweu. Ge o be o ka tsena yunibesithing ya Bathobašweu ka nako yeo, o be o tla bolotšwa ka nose go laetša gore ga se wa swanela go ba moo. Ka dikolong thuto e be e eba boima ka ge barutwana ba be ba ithekela dipuku. Morutiši ge a tsena ka phapošeng, o be a nyaka go ntšhwa dipuku. Ba ba bego ba di hloka, ba nape ba ntšhetšwe ka ntle. Go be go ithutwa ka tlala, go sepelwa maeto a matelele ka maoto ka ge dikolo di be di le kgole le gae.

2 Gabjale batho ka moka ba amogela thuto ya go swana go sa lebelelwe gore o Mothomošweu goba o Mothomoso. Bohle re moswanomong. Sa go napa se tsefiša taba ye ke gore motho mang le mang o kgona go ithuta ka tokologo ntle le go tšhaba go kgethollwa. Mmušo o dirile se ka lebaka la go lemoga gore ntle le thuto setšhaba se tlo lahlega. O ile wa leka ka maatla go tliša diphetogo maphelong a batho gomme wa dira le gore ditoro tša batho ba bantši di fetoge nnete. O laeditše bohlokwa bja thuto ka go fediša tšhomišo ya thupa dikolong ka ge o lemogile gore e tšhabišitše barutwana ba bantši ka dikolong. Thuto le yona e ile ya se hlwe e sa lefelwa gomme gwa šomišwa Lenaneothuto le le swanago go ruta Bathobaso le Bathobašweu.

3 Go feta fao mmušo o ile wa tla ka molao wa gore thuto e be ya kgapeletšo go bana ka moka ka mo Afrika-Borwa. O ile wa tšwela pele ka go fa barutwana dipuku tša go bala le tša go ngwalela ntle le tefo, wa kaonafatša meago ya dikolo, wa šuthetša dikolo kgauswi le batho gore barutwana ba hloke sehlaresantšhirela sa go se ye sekolong. Lenaneo la phepo ya barutwana le lona la hlongwa ka dikolong go thoma ka difihlolo go fihla ka matena.

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

4 Sa go napa se dira gore re tloge re ingwaya ka lekomane ka magetleng ke ge theknolotši e thoma go dirišwa ka dikolong. Dikolo tša tlabakelwa ka didirišwa tša theknolotši bjalo ka *Wi-Fi*, protšektara, *smartboard,* khomphutha*, laptop le tše dingwe* tše di dirago gore go ruta le go ithuta go be bonolo. Ka gare ga *smartboard* barutwana ba kgona go hwetša *e-books* le dithušathuto *tše* dingwe. Barutwana ba ile ba thoma go fiwa dithapolete gore ba kgone go dira mešomo ya sekolo le go kgokagana le barutwana ba bangwe le barutiši ge ba le gae. Baithuti ba diyunibesithi le bona ba ile ba abelwa *didatha* tše di ba thušago go dira dinyakišišo.

5 Dithuto tša go swana le *Robotics*, *Coding*, *IT*, *CAT*, le tše dingwe di ile tša thoma go rutwa ka dikolong. Thuto ya *Robotics* e loutša menagano ya barutwana gore ba kgone go itlhamela dilo le go sekaseka tshedimošo ka tsinkelo. Ka thuto ya *Coding* le ya *CAT* barutwana ba rutwa mabokgoni a go šomiša dikhomphutha. Thuto ya Coding yona e rutwa dikolong tša fase mola ya *CAT* e abja dikolong tše di phagamego. Ge e le *IT* yona e lokišetša barutwana diyunibesithi le lefasana la mešomo. Maikemišetšo a go aba dithuto tše ke go fa barutwana mabokgoni a go šomiša theknolotši go ithuta le go dira dinyakišišo. Mmušo o tloga o dirile tšwelopele kudu lefapheng le la theknolotši.

6 Diyunibesithing le gona baithuti ba hwetša kimollo ya mašeleng go ba thuša go lefela dithuto. Sekhwama sa thušo ya mašeleng sa *NSFAS* le *Fundza Lushaka* di thušitše barutwana ba bantši go fihlelela ditoro tša bona. Bjale go molaleng gore bokamoso bo ka matsogong a barutwana le baithuti. Ba phetha lela la mopresidente wa maloba la gore ke thuto fela e ka tlišago tšwelopele, go fenya bodiidi le go hloka tsebo lefaseng. Sa go nyamiša ke gore le ge mmušo o katana ka tsela ye, go sa na le barutwana ba ba sa išego felo ka thuto. Ba lebala morero wa mmušo wa go kaonafatša maemo a maphelo a bona.

[Mothopo: Boitlhamelo]

1.1 1.1.1 Go tšwa TEMANENG YA 1 tsopola mebolelwana ye e hlalošago go:

(a) Palelwa dithutong. (1)

(b) Tlaišwa. (1)

1.1.2 Ngwala dilo TŠE THARO go tšwa TEMANENG YA 1 tše di laetšago gore maemo a thuto a be a tloga a le boima ka nageng. (3)

1.1.3 Efa lebaka le le hlotšego gore barutwana ba se sa tšhaba dikolo go ya ka TEMANA YA 2. (1)

1.1.4 Akaretša diteng tša TEMANA ya 3 ka dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.5 Go ya ka TEMANA YA 4 hlaloša ka fao thuto ya mmušo wa temokrasi e fapanago le ya wa kgethologanyo ka gona go Bathobaso. (2)

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

1.1.6 Hlatholla tirišo ya seka se se dirišitšwego TEMANENG YA 4. (2)

1.1.7 Na moreromogolo wa mmušo wa go aba dithuto tša theknolotši dikolong ke ofe? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša ponelopele ya gago mabapi le baithuti bao ba sa hlokomelego dithuto tša bona. (2)

1.1.9 Na o a dumela gore bokamoso bja barutwana bo ka matsogong a bona? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

1.1.10 Ke maele afe a o ka a fago barutwana ba go palelwa ke go tšwelela go tloga mephatong ya fase? (1)

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

1.2 Lekodišiša diswantšho tša ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETŠWELETŠWA SA B

[Mothopo: www.highspeedinternet.com]

[Mothopo: www.cartoonbrew.com]

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

1.2 1.2.1 Seswantšho sa 1 SETŠWELETŠWENG SA B se laetša:

A Motswadi le barutwana
B Morutišigadi le barutwana
C Moruti le barutwana
D Morutiši le barutwana (1)

1.2.2 Efa sedirišwa se se lebeletšwego ke bana SETŠWELETŠWENG SA B seswantšhong sa 2. (1)

1.2.3 Bapetša diteng tša SETŠWELETŠWA SA A TEMANENG YA 2 le SETŠWELETŠWA SA B seswantšhong sa 2. (2)

1.2.4 Hlaloša mošomo wa sedirišwa sa ditsebeng le sa matsogong a barutwana seswantšhong sa 1. (2)

1.2.5 Hlaloša ponelopele ya gago mabapi le tiragalo ya seswantšho sa 2. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.2.6 Re alele maikutlo a gago mabapi le SETŠWELETŠWA SA B. Fahlela ka lebaka. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Akaretša setšweletšwa se sa ka tlase ka mantšu a gago ka go ngwala dikgopolokgolo tše di laetšago **dintlha tše bohlokwa tše di ka thušago motho gore a phele gabotse**.

ELA HLOKO:

1. Kakaretšo ya gago e be le dintlha tše 7 gomme e se fete mantšu a 90.
2. Ngwala ka tsela ya temana.
3. Se ngwale hlogo ya kakaretšo.
4. Bontša palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.
5. Kakaretšo e be ka mantšu a gago.

SETŠWELETŠWA SA C

GO PHELA GABOTSE

Batho ka moka re rata go phela bophelo bjo bokaone bja go hloka malwetši. Le ge go le bjalo, go fela go eba le mapheko a a re šitišago go phela ka mokgwa wo. Se se dirwa ke go hloka tsebo ya maleba. Mmele wo montši ke wona mothopo wa malwetši a a hlolwago ke ka mokgwa wo re phelago ka gona. Go bohlokwa gore batho ba efoge boima bja mmele wa gagwe go bona gore o maemong a mabotse a lephelo. Se sengwe gape ke gore motho o lokela go efoga dijo tše di nago le makhura le swikiri ye ntši. Motho a leke ka mešogofela go ja dijo tša phepo bjalo ka merogo, dienywa, dinawa bakeng sa dijo tša go gadikwa.

Sebakeng sa go nwa dinotšididi le dinotagi enwa meetse a a ka lekanago digalase tše seswai ka letšatši. Se se thuša gore mmele o be le meetse a mantši go lwantša ditwatši. Motho a ikhutše ka go robala tekano ya diiri tše seswai ka mehla ka ge se se tla thuša go matlafatša mmele. Batho ba bangwe ga ba robale nako ye e lekanego gomme se se dira gore mebele le menagano ya bona e dule e lapile. Se se ka hlola gore ba be le go felafela pelo. Monagano wo o khutšago o phela o thabile. Go itšhidolla le gona go bohlokwa ka ge go dira gore madi a sepele gabotse mmeleng le go thuša tšhilego ya dijo.

Se sengwe gape ke gore motho a ithute go laola maikutlo a gagwe gore a kgone go phela ka fase ga maemo a mangwe le a mangwe a bophelo. Go laola maikutlo go ka efoša motho go swarwa ke bolwetši bja kgatelelo ya monagano le malwetši a go swana le a swikiri le madi a magolo. Malwetši a mantši matšatšing a lehono a bakwa ke go se itlhokomele, go se itšhidolle, go se ikhutše le go se je dijo tša phepo. Go itšhidolla ke ga batho ka moka e sego sehlopha se se itšego. Se bohlokwa ke gore motho a dire se ka gore nnete gona bophelo bjo bobotse motho o a itirela.

[Mothopo: Boitlhamelo bja go ba le dinyakišišo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO

- Dithekniki tša papatšo le khathune.
- Tlotlontšu le tšhomišo ya polelo.
- Dibopego tša lefoko.
- Temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo.

POTŠISO YA 3

Lebeledišiša papatšo ye ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go balwa le go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA D

***MAGGI NOODLES*! EJA …**

Reka pakana e tee ka R2,50 fela o hwetše e tee mahalahala!

Lethabo baneng, lethabo go bohle!

Motopo: www-advertgallery-com]

3.1 Kgetha karabo ya maleba. Sebapatšwa se ratwa ke:

A Bašemane bohle
B Basetsana bohle
C Batho bohle
D Banna bohle (1)

3.2 Tsopola polelo ya go jabetša go tšwa papatšong ye. (1)

3.3 Bapetša tirišo ya fonte ye kgolo le ye nnyane papatšong ye. (2)

3.4 Laetša leina la sebjana se se lego papatšong o be o fe le nyenyefatšo ya sona. (2)

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

3.5 Hlaloša tirišo ya leswao la tlogelo le la tlabego/makalo papatšong ye. (2)

3.6 Na o a dumela gore mmolelwana wa gore 'Lethabo baneng, lethabo go bohle!' ke selokene sa papatšo ye? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 4: KHATHUNE

Lebeledišiša khathune ye ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go balwa le go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA E

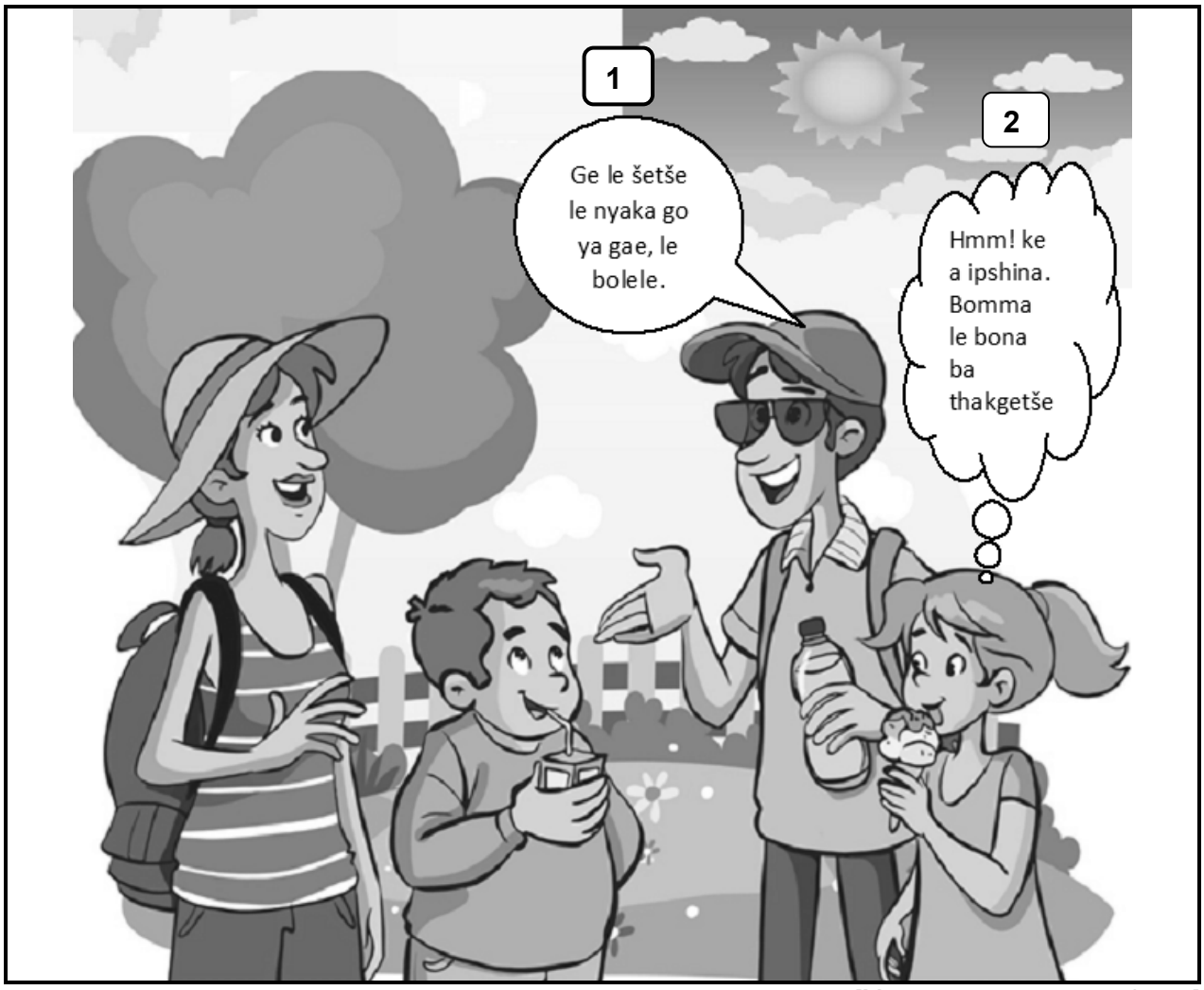

[Motopo: www.garyvarvel,com]

4.1 Kgetha karabo ya maleba. Kalo ya khathune ye e laetša ka:

A Ntle
B Kerekeng
C Ngwakong
D Lebenkeleng (1)

4.2 Tsopola lediri puduleng ya 2 le le sepedišanago le seemo sa difahlego tša batho ba ba lego khathuneng. (1)

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

4.3 Laetša phapano gare ga pudula ya 1 le ya 2. (2)

4.4 Feleletša mafokwana a a latelago:

4.4.1 Mosadi o … (lephethi) mokotlana mokokotlong. (1)

4.4.2 Monna o rwele … (leina) hlogong. (1)

4.5 Akanya maemo a boso khathuneng ye. Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)

4.6 Re alele maikutlo a gago mabapi le ditiragalo tša khathune ye. Fahlela karabo ya gago. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 5: TEMANA

Badišiša setšweletšwa se sa ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a kwešišo ya dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA F

AMOGELA MAFOKODI A GAGO

Ruri! Motho o na le mafokodi le diphošo. Tše dingwe tša diphošo tše motho o di direla sephiring mo a sa bonwego ke batho mola tše dingwe a di direla mahlo**ng** a batho ka moka. Gantši diphošo tše di a swabiša. Motho ga a nyake gore di tsebje ke batho, o a di uta gomme ya ba khupamarama ye a naganago gore o tla hwa nayo. Le ge go le bjalo tšona di a mo tlaiša ka go fela di selaganya mogopolong wa gagwe. Ge a ka se hlokomele di ka mo swariša malwetši a go swana le kgatelelo ya monagano, madi a magolo, bolwetši bja pelo, bja swikiri bj.bj. A re itshwarele**ng**! Re phele gabotse, malwetši e be dilo tša maloba le maabane.

Bjalo ka batho re lokela go amogela mafokodi le diphošo tša rena gomme re ithute ka <u>tšona</u>. Motho yo a amogelago mafokodi le diphošo tša gagwe o kgona go itshwarela gomme a swarela le batho ba bangwe gabonolo. Se se ka kaonafatša dikamano gare ga batho. Le ge go le bjalo, go ka tšea nako ye telele gore motho a itshwarele. Go hlokega boitekolo, boikamogelo le maikemišetšo a go ithuta go tšwa go maitemogelo a a fetilego. Tše dingwe tša dinyakwa tša maleba leetong la go itshwarela ke thušo le thekgo go tšwa go batho ba ba re ratago le go se lebale gore re bohlokwa go <u>bona</u> ebile ba re amogela ka ntle le go re ahlola.

[Mothopo: Boitlhamelo bja go ba le dinyakišišo]

5.1 Tsopola leba lefokong la 1 o be o fe le mohuta wa lona. (2)

5.2 Efa lehlalošetšagotee la lentšu le: 'uta' o be o le šomiše lefokong. (2)

5.3 Hlaloša tšhomišo ya meselana ye e kotofaditšwego temaneng ya 1. (2)

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com

5.4 Hlatholla ka fao mašalašala a a thaletšwego a šomišitšwego ka gona temaneng ya 2. (2)

5.5 Utolla tirišo ya mabopi a:

Lebopi 'ka' go sekafoko se – se **ka** kaonafatša ...
Lebopi 'i' go lediri le – **i**tshwarela. (2)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70

Study copy distributed by EduResource ZA | eduresourcza.com